

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทบาทที่เพิ่มสูงขึ้นของเว็ลด์ ไรด์ เว็บ (World Wide Web) มิใช่จะมีเพียงในประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเท่านั้นในประเทศไทยเองก็มีการยอมรับและนำสื่อสมัยใหม่ชนิดนี้มาใช้กันอย่างแพร่หลายขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากโครงการต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนต่างใช้เว็ลด์ ไรด์ เว็บเป็นสื่อสำคัญสื่อหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ นำเสนอข้อมูลของโครงการ หรือองค์กร รวมทั้งยังถือเป็นช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าอีกทางหนึ่งด้วย

สตรีไทยจึงต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสื่อสมัยใหม่ชนิดนี้อย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงไม่ว่าจะอยู่ในฐานะผู้ส่งสาร ผู้ที่ปรากฏอยู่ในสารและผู้รับสาร กรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องภาพสะท้อนสตรีไทยบนสื่อเว็ลด์ ไรด์ เว็บ จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับการสื่อสารในสังคมยุคใหม่ แนวคิดเกี่ยวกับสื่ออินเทอร์เน็ต ตลอดจนที่ขาดไม่ได้คือ แนวคิดเกี่ยวกับสตรีศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในสังคมยุคใหม่

“เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในโลกที่นำเอาเทคโนโลยีนั้น ๆ มาใช้ สิ่งซึ่งเคยใช้กันอยู่อย่างเหมาะสมเมื่อก่อนนี้ เมื่อมาถึงวันนี้กลับกลายเป็นประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ไปเสียแล้ว” (โอลิเจอร์, 1996)

ความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการสื่อสารนั้นได้รับการยอมรับจากนักวิชาการว่า มีผลต่อสังคม ดังเช่น พี.เอฟ.ดริคเกอร์ (Drucker) ให้คำจำกัดความว่าเป็น “สังคมแห่งความรู้” (knowledge society) หรือ “สังคมเครือข่าย” (network society) (อ้างถึงใน โอลิเจอร์, 1996) ในขณะที่อัลวิน ทอฟเลอร์ เรียกความเปลี่ยนแปลงนี้ว่า “ยุคคลื่นลูกที่สาม” (Toffler, 1990) ซึ่งระบุว่า “การเปลี่ยนแปลงนี้เหมือนคลื่นที่กระหน่ำไปทั่ววงการสื่อสาร ตั้งแต่หนังสือพิมพ์ การกระจายเสียง นิตยสาร ไปจนถึงโทรทัศน์ล้วนได้รับผลกระทบเช่น สื่อสารมวลชนกำลังถูกคุกคามอย่างหนัก เครื่องมือสื่อสารชนิดใหม่ที่มีหลายรูปแบบกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มที่จะเข้าแทนที่สื่อของสังคมในคลื่นลูกที่สอง คลื่นลูกที่สามได้เปิดศักราชใหม่ให้แก่ยุคของการสื่อสารหลายรูปแบบ ยุคแห่งข่าวสารพัฒนาเคียงคู่ไปกับยุคแห่งเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลสะท้อนถึงระดับที่สำคัญยิ่งระดับหนึ่งคือ สมอของคน การเรียนรู้โลกและความสามารถในการเข้าใจเรื่องราวของโลกในตัวตน ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติกันเลยทีเดียว

อัลวิน ทอฟเลอร์ ยังได้กล่าวไว้ในหนังสือ "อำนาจใหม่" (Power Shift) เกี่ยวกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสื่อสารมวลชน ว่ากลุ่มคนคู่ซึ่งเคยเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่ในลักษณะมวลชนแตกกระจายเป็นกลุ่มย่อยๆ ซึ่งมีความสนใจเฉพาะกลุ่ม สื่อสารมวลชนต้องมีความสามารถที่จะรองรับข้อมูลสารสนเทศได้ในปริมาณมาก ทั้งยังส่งผ่านและแปรรูปได้ในอัตราความเร็วสูง สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อสื่อมวลชนมีลักษณะโครงสร้างพื้นฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือโครงสร้างของระบบโทรคมนาคม และอุปกรณ์เครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ 6 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. มีความสัมพันธ์ด้านการปฏิสัมพันธ์ (Interactive)
2. มีความสามารถเคลื่อนที่ได้ (Mobility)
3. สามารถดัดแปลงเปลี่ยนรูปได้ (Convertibility)
4. สามารถเชื่อมต่อกันได้ (Connectivity)
5. สามารถหาได้ในทุก ๆ ที่ (Ubiquity)
6. มีลักษณะโลกาภิวัตน์ (Globalization)

แนวคิดเกี่ยวกับการพิจารณาถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่มีต่อสังคม เป็นแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองในกลุ่มทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism) ซึ่งแมคควอลล์ (D. McQuail) (อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2540) ได้ประมวลคุณลักษณะเด่น ๆ ของแนวคิดในกลุ่มทฤษฎีนี้ไว้ ดังนี้

1. เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นพื้นฐานของทุกสังคม
2. เทคโนโลยีแต่ละชนิดก็จะเหมาะสมกับรูปแบบโครงสร้างสังคมแต่ละอย่าง
3. ขั้นตอนการผลิตและการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารจะเป็นตัวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม
4. การปฏิบัติเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารในแต่ละครั้ง จะทำให้เกิดการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงสังคมตามมาเสมอ

อินนิส (H. Innis) เป็นนักคิดรุ่นแรกๆ ในกลุ่มทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด เขาชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอารยธรรมของสังคมกับแบบวิถีของการสื่อสาร (modes of communication) และยังพิสูจน์ว่าวิถีของการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจในสังคม (Structure of Power) เขายังระบุว่าความมีประสิทธิภาพและอำนาจในการควบคุมระบบการสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งในการควบคุมอำนาจของระบบจักรวรรดิ ต่อคำถามที่ว่า การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจอย่างไรบ้างนั้น อินนิส กล่าวว่า สิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลยก็คือ ไม่ว่าการพัฒนาด้านเทคโนโลยีจะก้าวหน้าไปเพียงใด แต่อำนาจการใช้และควบคุมเทคโนโลยี ก็ยังคงตกอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อยคือ กลุ่มชนชั้นนำเท่านั้น และแม้ว่าการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ ๆ จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางสังคม

แต่การเปลี่ยนผ่านอำนาจนั้นยังไม่เป็นการเปลี่ยนผ่านระหว่างชนชั้น(จากชนชั้นบนไปสู่ชนชั้นล่าง) หากจะเป็นการผลัดเปลี่ยนระหว่างกลุ่มพวก (block) ภายในชนชั้นเดียวกัน

แมคลูฮัน (McLuhan) เป็นนักทฤษฎีรุ่นหลังในกลุ่มเดียวกับอินนิส (Innis) ได้นำแนวคิดมาสานต่อแต่ได้นำมาวิเคราะห์ในมุมมองที่แตกต่างออกไป นั่นคือ แมคลูฮัน มองว่าเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อ (Media) ทุกชนิด คือ การขยายประสบการณ์ด้านผัสสะของมนุษย์ (extension of experience) โดยเน้นการวิเคราะห์ในระดับจุลภาค (Micro) คือ มองจากประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล ในขณะที่อินนิสวิเคราะห์ในระดับสังคมหรือมหภาค (Macro) และค่อนข้างจะมองเทคโนโลยีว่าก่อให้เกิดการใช้อำนาจไม่ทัดเทียมกันในสังคม

แมคลูฮัน เสนอแนวคิดในการวิเคราะห์สื่อที่ใกล้เคียงสำหรับการนำมาวิเคราะห์สื่ออินเทอร์เน็ตไว้ ดังนี้ เขากล่าวว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้ขยายประสบการณ์ของมนุษย์ออกไปอย่างมากมายราวกับว่าทำให้คนจำนวนมากสามารถจะไปรู้เรื่องที่ไหนก็ได้ (space) ภายในเวลาที่รวดเร็วยิ่ง (time) พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคปัจจุบันทำให้อุปสรรคด้านระยะทางและกาลเวลากลายเป็นเรื่องที่ไร้ความหมาย เพราะไม่อาจปิดกั้นประสบการณ์ของมนุษย์ได้อีกต่อไปแล้ว แมคลูฮัน ไม่ได้สนใจ "เนื้อหาของข่าวสาร" (Content) หากแต่สนใจ "รูปแบบของสื่อ" (form/media) ดังที่เขาสรุปสั้นๆ ว่า "เพียงแค่ตัวสื่อก็เป็นสารแล้ว" (medium is the Message) (กาญจนา แก้วเทพ, 2540) ซึ่งสื่อเวปไซด์ ไซด์ เว็บนั้นเป็นสื่อที่สอดคล้องกับแนวคิดของแมคลูฮันเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นทั้งช่องทางของสื่อและเป็นตัวสารในขณะเดียวกัน

ดร.กาญจนา แก้วเทพ ได้เปรียบเทียบแนวคิดของแมคลูฮันในการวิเคราะห์สื่อสิ่งพิมพ์ โดยนำมาเปรียบเทียบกับสื่อคอมพิวเตอร์ในปัจจุบัน เพื่อเสนอแนวโน้มบางประการของประสบการณ์มนุษย์ในอนาคตไว้ดังนี้

แผนผังแสดงรูปแบบของการสื่อสารกับการขยายประสบการณ์ของมนุษย์

รูปแบบการสื่อสารของสื่อสิ่งพิมพ์	รูปแบบการสื่อสารของคอมพิวเตอร์
ชาตินิยม (nationalism)	โลกาภิวัตน์ ไร้พรมแดน (globalism)
อุตสาหกรรมนิยม (industrialism)	สังคมข่าวสาร (information society)
ตลาดแบบมวลชน (mass market)	ตลาดเฉพาะกลุ่ม (segmentation)
อ่านออกเขียนได้อย่างเป็นสากล (universal literacy)	อ่านเขียนภาษาอังกฤษได้อย่างเป็นสากล (english literacy)
มีการศึกษาในระบบ (formal education)	มีการศึกษานอกระบบ (informal education)

โรเจอร์ (E. Rogers) นักนิเทศศาสตร์ซึ่งเป็นนักคิดกลุ่มเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดแบบอ่อนๆ มีความคิดพื้นฐานว่า "ปัจจัยด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร หากผสมกับปัจจัยอื่นๆ จะร่วมกันเป็นสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคม" โรเจอร์ได้ศึกษาคุณลักษณะของสื่อแบบใหม่ๆที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน (เช่น คอมพิวเตอร์) และได้ชี้ให้เห็นว่า คุณลักษณะสำคัญของสื่อแบบใหม่ที่จะมีผลต่อเนื่องไปถึงการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ของมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้น มีอยู่ 3 ประการ คือ (กาญจนา แก้วเทพ, 2540)

1. ลักษณะ Interactivity ของสื่อ แต่เดิมนั้น คุณสมบัติที่จะตอบโต้การสื่อสารระหว่าง 2 ฝ่ายนั้น จะมีอยู่เฉพาะในการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบเผชิญหน้าเท่านั้น (Face-to-Face Communication) หากเริ่มมีการใช้สื่อกลางแบบใดเข้ามาเกี่ยวข้อง ลักษณะ "ตอบโต้อย่างฉับพลันทันที" จะสูญหายไป แต่ในสื่อสมัยใหม่ เช่น การใช้ E-mail Computer-Conference จะสามารถสร้างเงื่อนไขให้เกิดการตอบโต้ได้อย่างฉับพลันทันที อันจะทำให้มิติด้านกาลและเทศะของการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก
2. ลักษณะ Individualize/Demassified แต่เดิมนั้นรูปแบบการสื่อสารแบบสื่อมวลชนจะสร้างกลุ่มผู้รับสารแบบเป็น "มวลชน" (Massified) ขึ้นมา ทุกคนจะดูรายการทุกอย่างเหมือนกัน ในช่วงเวลาเดียวกัน แต่ถึงแม้วันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารจะทำให้ผู้ใช้สารสามารถเลือกใช้ตามกาลเทศะที่ตนเองต้องการได้มากขึ้น
3. ลักษณะ Asynchronous nature of new communication คุณลักษณะประการหนึ่งของสื่อแบบใหม่ คือ สามารถจะแบ่งแยกกันเป็นส่วนๆ ได้ (asynchronize) โดยไม่มาเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ตัวอย่างเช่นลักษณะการให้ข่าวสารจะไม่มาเป็นข่าวที่ต่อเนื่องกันยาวๆ ที่เดียว แต่จะมาแบบแยกเป็นส่วนๆ เช่น ข่าวสั้นทุกชั่วโมง โดยที่ผู้รับสารจะต้องมาประกอบเอาเอง ลักษณะ hardware ของคอมพิวเตอร์ก็เช่นเดียวกัน สามารถจะแยกชื่อเป็นส่วนๆ แล้วค่อยๆ มาประกอบ มาเพิ่มเติมภายหลังได้ นอกจากนั้นยังหมายความว่า ศักยภาพของสื่อที่สามารถจะเก็บรักษาข่าวสารข้อมูลเอาไว้ด้วยและวิธีการเก็บข่าวสารก็ยังสามารถแยกไว้ในที่ต่างๆ ได้ด้วย

นอกเหนือจากกลุ่มนักคิดที่เน้นเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดแล้ว การวิเคราะห์สื่ออินเทอร์เน็ตและการวิเคราะห์เนื้อหาของเว็ลด์ ไรด์ เว็บ ไม่สามารถจะมองข้ามแนวคิดของกลุ่มนักคิดที่เน้นรูปแบบของเทคโนโลยีไปได้ อัลไธด์และสโนว์ (Altheide & Snow) เป็นนักนิเทศศาสตร์ที่ให้ความสนใจกับรูปแบบ (Formats) ของการสื่อสารที่แยกย่อยออกไปได้เป็นหลายมิติ ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2540)

1. **รูปแบบของผัสสะแห่งประสบการณ์ (Sense of experience)** อันได้แก่การวิเคราะห์ว่า รูปแบบของสื่อแต่ละชนิดจะสร้างประสบการณ์แบบใดให้แก่ผู้รับสาร นอกจากนี้ยัง หมายความว่ารูปแบบของสื่อชนิดใดดึงดูดให้ผู้รับสารเข้ามามีส่วนร่วมหรือผูกพันมาก น้อยเพียงใด (Involvement/participation)
2. **รูปแบบของเนื้อหา** Altheide & Snow ได้แบ่งประเภทของรูปแบบเนื้อหา (ซึ่งไม่ได้ หมายความว่า เป็นเนื้อหาอะไร แต่เป็นเนื้อหาอย่างไร) เป็นแบบต่างๆ เช่น เป็นเนื้อ หาประเภทสมจริงหรือจินตนาการ (realism/fantasy) มีความหมายหลากหลาย อย่างใด (polysemy) รูปแบบของเนื้อหาเป็นแบบเปิดหรือปิด (open/closed content) กล่าวคือเปิดโอกาสให้ผู้รับได้ตีความอย่างหลากหลายหรือกำหนดความ หมายที่แน่นอนเอาไว้เลย
3. **รูปแบบการใช้รหัส** ได้แก่ การวิเคราะห์รูปแบบของสื่อที่ถูกนำมาใช้ว่าข่าวสารและ ความหมายที่อยู่ในสารนั้น ถูกใส่รหัสมากน้อยเพียงใด ตัวอย่างเช่น มีการใช้ภาพหรือ ใช้ตัวอักษรหรือใช้เสียงบรรยาย ในกรณีของการใช้ภาพ ถ้าใช้ภาพถ่ายเฉยๆ กับการ ใช้ภาพถ่ายแล้วมีคำบรรยายประกอบภาพอยู่ข้างใต้ ก็หมายความว่าในกรณีหลังจะมี การใช้รหัสมากกว่ากรณีแรก เป็นต้น
4. **รูปแบบของบริบทของการใช้สื่อ** (Context of Use) เนื่องจากบริบทของการใช้สื่อ เป็นส่วนเลี้ยวสำคัญของประสบการณ์ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นมิติของกาลหรือเทศะ ก็ตาม เช่น การใช้สื่ออยู่ที่บ้าน (คอมพิวเตอร์) กับการใช้สื่ออยู่นอกบ้าน (การไปดู หนังสือ) การใช้สื่อแบบปัจเจก (อ่านหนังสือ) กับการใช้สื่อแบบกลุ่ม (ดูโทรทัศน์ร่วมกับ ครอบครัว) เป็นต้น
5. **รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสาร-ผู้รับสาร** ในแง่นี้พวกเขาจะสนใจว่ารูปแบบ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่ง-ผู้รับ จะเป็นแบบการสื่อสารทางเดียว หรือเป็นการสื่อสาร สองทาง เช่น ลักษณะตอบโต้กันได้ (Interactive) ของสื่อสมัยใหม่ ซึ่งสันนิษฐานว่า บุคคล 2 ฝ่ายในกระบวนการสื่อสารจะผลัดเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้รับและผู้ส่ง พร้อม ทั้งสามารถควบคุมกระบวนการสื่อสารได้ค่อนข้างเท่าเทียมกัน

แนวคิดการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตกับสังคม

Michael Strangelove (อ้างถึงใน Busakorn, 1997) แสดงทัศนะว่าอินเทอร์เน็ตเป็น เทคโนโลยีที่เปิดและมีการกระจายตัวอย่างกว้างขวาง (an open and distributed technology) ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ด้านการสื่อสารของมนุษย์อย่างแท้จริง ทั้งยังเป็น “วัฒนธรรมใหม่” ที่มวลชนผู้

รับสาร (mass audience) สามารถแสดงข้อคิดเห็นส่วนตัวอย่างไม่จำกัดและสามารถควบคุมเนื้อหาของสื่อนี้ได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้เขายังอ้างว่าธรรมชาติของสื่ออินเทอร์เน็ตที่ให้ทั้งความมีเสรีภาพ (liberating) และความเสมอภาค (equalizing) ถือเป็นเสมือนการปฏิวัติครั้งสำคัญและเป็นเทคโนโลยีสื่อสาร “ชนิดแรก” ที่สามารถครอบคลุมได้ทั่วโลกอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีแนวคิดสนับสนุนในทิศทางเดียวกันจาก Santoro (อ้างถึงใน Busakorn, 1997) เสนอว่า การเติบโตของอินเทอร์เน็ตเป็นบทพิสูจน์ว่า computer-mediated communication (CMC) ได้เปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้คนนับล้าน ทั้งในด้านการทำงาน การเรียนรู้และการอยู่ร่วมในสังคม

ทฤษฎีนี้มีมุมมองที่แตกต่าง โดย Laura J. Gurak (อ้างถึงใน Busakorn, 1997) โดย Gurak แย้งว่าการสรุปเรื่องเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยปราศจากการพิจารณาถึงมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้ออกแบบและนำเทคโนโลยีมาใช้ เป็นเรื่องที่ตื่นเกินเกินไป เนื่องจากการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ มีความซับซ้อนสูง เกินกว่าที่นักวิชาการจะมองได้ทั่วถึงทุกมุมมอง ซึ่งเธอไม่เห็นด้วยกับการสรุปว่า CMC ช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยและความเสมอภาค เพราะถึงแม้ว่าสื่ออินเทอร์เน็ตจะเปิดโอกาสให้คนจากหลายเชื้อชาติและต่างเพศสามารถสื่อสารกันโดยตรง เช่น การพูดคุยผ่าน Chat ก็ยังคงปรากฏว่ากลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ใช้อินเทอร์เน็ต เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการสื่อสารในสังคมทั่วไปอยู่นั่นเอง เช่น ผู้ชายยังคงเป็นฝ่ายที่พูดมากกว่าและใช้ภาษาที่ก้าวร้าวมากกว่า ในขณะที่ผู้หญิงจะใช้ภาษาที่นุ่มนวลกว่า

ทฤษฎีสตรีศึกษา

กาญจนา แก้วเทพ (2535) เสนอมุมมองในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสตรีและสังคม โดยมุมมองดังกล่าวประกอบด้วย 2 แนวทางเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสตรีต่อไปในอนาคต

1. **System Approach** แนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ มองสตรีในฐานะระบบย่อยอันหนึ่งของระบบใหญ่ มีหน้าที่ถูกกำหนดให้เหมาะกับเพศ ในระบบนี้กำหนดการแบ่งงานกันทำ และแบ่งความรับผิดชอบตามลักษณะชีววิทยา ฉะนั้นเมื่อสตรีเป็นเพศที่ตั้งท้องก็ต้องเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรด้วย ปริมาณของสตรีจึงควรอยู่ในแวงดวงของครอบครัว ในอดีต การแบ่งงานระหว่างหญิงกับชายเป็นไปอย่างเด็ดขาด แต่ในปัจจุบันนี้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากสตรีต้องออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้นกว่าเดิม ฉะนั้นเมื่อระบบใหญ่เปลี่ยนแปลงไป ระบบย่อยก็ต้องมีการปรับตัว เมื่อสังคมปัจจุบันต้องการให้สตรีออกมาทำงานนอกบ้าน สตรีก็ต้องพัฒนาปรับปรุงตนเองในด้านต่างๆ ให้เหมาะสมด้วย

2. **Feminist Approach** จุดร่วมหลักของทฤษฎีนี้คือ การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย ซึ่งมีลักษณะของความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศมาตั้งแต่สังคมในอดีตจนถึง

ปัจจุบัน ไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนไปอย่างไร ความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศก็ยังคงมีอยู่ในสังคม ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง แต่สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ก็คือ การเอาวัดเอาเปรียบระหว่างเพศนั่นเอง

ซีโมน เดอ โบวัวร์ กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ 'เพศที่สอง' (The Second Sex) ว่า "คนเรานั้น ไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย หากแต่ได้กลายเป็นในภายหลัง" ประโยคนี้มีความหมายว่า "การเป็นผู้หญิง" นั้นมิได้ติดตัวมาตามธรรมชาติแต่กำเนิด แต่ได้มา "ถูกทำให้เป็นไป" จากสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละสังคม มีสถาบันต่างๆ ที่ช่วยกันปรุงแต่งความเป็นผู้หญิงให้เป็นอย่างที่เห็นอยู่นับตั้งแต่สถาบันครอบครัวแบบถือพ่อเป็นใหญ่ สถาบันเศรษฐกิจแบบถือกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเป็นหลัก สถาบันการเมืองแบบประชาธิปไตย ศาสนาแบบถือชายเป็นผู้เหนือกว่า เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2535 : 60) และยังได้ให้นิยามคำว่า "เฟมินิสต์" ไว้ว่าหมายถึง ผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ที่ต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพสตรี (อ้างถึงใน มัดหนา ทวียนต์เนรมิตร, 2537 : 15)

ทฤษฎีเฟมินิสต์ส่วนใหญ่จะมีลักษณะหลัก ๆ ร่วมกันดังนี้ (Ramazanoglu, 1989 อ้างถึงในสุวรรณี กัลยาณสันต์, 2536 และมัดหนา ทวียนต์เนรมิตร, 2537)

1. ยืนยันถึงความสัมพันธ์ที่เสมอภาคกันระหว่างหญิง - ชาย โดยที่ฐานะซึ่งด้อยกว่าของผู้หญิงควรจะได้รับการเปลี่ยนแปลง
2. คัดค้านความเชื่อที่ว่าหน้าที่ผู้หญิงมีฐานะด้อยกว่าชาย เป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติปกติ และเป็นที่ยอมรับปรารถนาในสังคมมนุษย์
3. การหยิบยกประวัติศาสตร์ทั้งหมดและสังคมมนุษย์ในอนาคตขึ้นมาตั้งเป็นคำถามเพื่อหาข้ออธิบาย
4. ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมโลก และความสัมพันธ์ระหว่างหญิง-ชาย เพื่อที่มนุษย์ทุกคนจะได้มีโอกาสทำตามศักยภาพของตนเองในฐานะที่เป็นมนุษย์ได้มากขึ้นดังความต้องการ
5. ประกอบด้วยความหลากหลายของการกระทำในทางการเมือง แต่ก็ต่างมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงมักจะได้รับการต่อต้าน

วิลาลินี พิพิชกุล (2541) ได้วิพากษ์ทฤษฎีสื่อสารมวลชน (กระแสหลัก) จากทัศนะสตรีนิยม (Feminism) ไว้โดยตั้งคำถามนำว่า "ความก้าวหน้าทันสมัยของเทคโนโลยีข่าวสารช่วยสร้างจุดเปลี่ยนให้แก่สถานภาพของผู้หญิงหรือไม่ ในแง่ที่ดีขึ้น หรือเลวร้ายลง หรือไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงและทำไมทฤษฎีสื่อมวลชนกระแสหลักเพียงอย่างเดียวจึงไม่พอเพียงต่อการอธิบายปรากฏการณ์นี้" โดยได้นำเสนอข้อถกเถียงทางวิชาการที่ว่าด้วยเทคโนโลยีข่าวสารและความสัมพันธ์ระหว่างเพศว่า แนวคิดหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงคุณค่าของลำดับชั้นและอำนาจในสังคมข่าวสาร (รวมทั้งเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์) ด้วยการปรับโครงสร้างดังกล่าวให้ปลอดจากคุณค่าของอคติทางเพศที่ฝังรากมาช้านาน ซึ่งเสนอโดย Sarah Kember (1996) ในขณะที่ Dale Spender เสนอ

ทางออกว่า ผู้หญิงควรอาศัยเทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่ในการถกทอสายใยร่วมกันกับผู้หญิงอื่น ๆ เพื่อแบ่งปันประสบการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหา โดยเสนอให้ผู้หญิงทั้งที่อยู่ในแวดวงวิชาการ และกลุ่มองค์กรปฏิบัติต่าง ๆ ร่วมมือกันผ่านทางโลกของ Internet

นอกเหนือจากนี้ Donna Haraway (1991) นักสตรีนิยมที่ท้าทายปรัชญาวิทยาศาสตร์กระแสหลัก ได้เสนอแนวคิดที่เรียกว่า “Cyborg” หรือ “Cyberfeminism” ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของภาพลักษณ์และความหมาย โดยเสนอว่า เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์และประวัติศาสตร์ของคุณค่าความแตกต่างระหว่างเพศทางเทคโนโลยี จำเป็นที่เฟมินิสต์จะต้องสร้างโลกของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ไร้เพศ ไร้ลำดับชั้นขึ้นมา คือ “Cyborg” นอกจากนี้วัลลีนีเองได้เสนอแนวทางการสร้างทฤษฎีบางแนวทางเพื่อสร้างกรอบทฤษฎีที่ส่งเสริมการศึกษาเข้าสู่รากแท้ของปัญหาในเรื่องสถานภาพของผู้หญิงกับเทคโนโลยีข่าวสาร ได้ดังนี้

1. เสนอให้เพิ่มมุมมองหาเหตุผลว่า “ทำไม” และ “อย่างไร” เพิ่มเติมขึ้นจากแบบจำลองการสื่อสารของ Lasswell ที่ว่า “ใคร” “กล่าวอะไร” “ผ่านช่องทางไหน” “ถึงใคร” “มีผลอย่างไร” เพื่อช่วยให้มองเห็นกระบวนการก่อตัวของความสัมพันธ์ระหว่างเพศในอุดมการณ์ของสื่อมวลชนและเทคโนโลยีข่าวสาร
2. ทฤษฎีสื่อมวลชนกระแสหลักโดยทั่วไป ไม่ค่อยนำเอาประเด็นทางด้านเพศ ชนชั้นและเชื้อชาติ (gender, class and race) มาร่วมพิจารณาอย่างจริงจัง ผู้เขียนเห็นว่าการขยายฐานแนวคิดของงานวิจัยมาที่ประเด็นเหล่านี้ จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่แท้จริงในสังคมได้ชัดเจนขึ้น
3. นักทฤษฎีสื่อสารมวลชนควรเริ่มตั้งคำถามที่นำไปสู่การทำทลายอุดมการณ์ของสื่อกระแสหลัก เรียกว่า “Counter-hegemony” เพื่อเปิดโอกาสให้นักทฤษฎีได้มองสื่อและอุดมการณ์ของกลุ่มที่ด้อยกว่าในสังคม
4. นักวิชาการสื่อสารมวลชนจำเป็นต้องท้าทายแนวความคิดของนักปรัชญาสาย Essentialism ที่เชื่อเรื่องของหลักการเหตุผล และเชื่อในเรื่องของ binary system (nature v.s. culture) ที่ว่า ผู้หญิงมีความโน้มเอียงมากทางธรรมชาติมากกว่าผู้ชาย จึงมีคุณสมบัติของการดูแล หนุนนอม และร่วมมือมากกว่าผู้ชายที่มีคุณสมบัติของการควบคุมและเอาชนะธรรมชาติ การท้าทายแนวคิดนี้เพื่อให้ทางออกแก่งานวิจัยเพื่อไม่ให้ยอมจำนนกับ stereotype ทั้งหลาย
5. ควรนำประเด็นโต้เถียงเรื่อง “ที่ของผู้หญิงและผู้ชาย” ที่กล่าวว่าสังคมถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนหรือสองโลก คือ โลกของสาธารณะ (public) ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นที่อยู่ของผู้ชาย และโลกของส่วนตัว (private) ซึ่งเป็นที่ของผู้หญิง มาพิจารณาในการศึกษาเรื่องผู้หญิงกับเทคโนโลยีข่าวสาร เพราะคุณสมบัติประการหนึ่งของคอมพิวเตอร์สื่อสารคือ ช่วยย่อโลกให้แคบลงและส่งเสริมให้คนเปลี่ยนสถานที่ทำงานมาเป็นที่บ้านได้ จึงน่าจะตั้งสมมติฐานได้ว่า เทคโนโลยีสื่อสารนี้จะช่วยสนับสนุนให้โลก private ของผู้หญิงมีคุณค่าและช่วยลดช่องว่างของโลกทั้งสองลงได้

แนวทางการศึกษาด้วย System Approach จะเป็นกรอบแนวทางหลักในการนำมาประกอบการวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อเวลาดิจิทัล เว็บไซต์ในการวิจัยครั้งนี้โดยผู้วิจัยได้ยึดประเด็นเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาสตรีระยะยาวเป็นเกณฑ์ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าคณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาวได้เสนอแนวคิดเพื่อการวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ไว้ในประเด็นหนึ่งว่า 'ด้วยความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและอุดมการณ์ประชาธิปไตยว่า คนเราทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชายต่างก็มีคุณค่าและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ความเสมอภาคมิได้หมายถึงการปรับเปลี่ยนให้ทุกคนเหมือนกัน และในระดับเดียวกันหมด แต่หมายถึงการที่สตรีควรได้รับความเป็นธรรมในขั้นพื้นฐานที่จะไม่ให้ความแตกต่างทางธรรมชาติหรือทางความคิด จิตใจ หรือความแตกต่างที่สมมติขึ้นมา เช่น ความเชื่อว่าสตรีมีความสามารถน้อยกว่าชายมาเป็นอุปสรรคในการให้โอกาสแก่สตรีที่จะพัฒนาตนเองให้เต็มความสามารถและความถนัด' (คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว, 2525)

ขณะเดียวกัน ผู้ศึกษาก็ตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิด Feminist Approach ซึ่งจะได้นำมาพิจารณาถึงความเห็นเช่นกันภายหลังการสัมภาษณ์ผู้ส่งสาร เพื่อระบุว่าผู้ส่งสารในสื่อเวลาดิจิทัล เว็บไซต์อยู่ภายใต้อิทธิพลแนวคิดแบบใด นอกจากนี้การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษายังได้อิงกรอบแนวคิด ข้อถกเถียงทางวิชาการว่าด้วยเทคโนโลยีข่าวสารและความสัมพันธ์ระหว่างเพศตั้งข้อเสนอของ วิลาลินี พิพิชกุล มาเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

ทฤษฎีการวิเคราะห์สื่อ

หลักการวิเคราะห์สื่อตามทฤษฎีนิเทศศาสตร์ สืบทอดมาจากสาขาความรู้ 2 สาขาหลัก ๆ คือ สายสังคมศาสตร์และสายมนุษยศาสตร์ (กาญจนา แก้วเทพ, 2542: 21) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สื่อภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีด้านสังคมศาสตร์ (Social Sciences) โดยอิงทฤษฎีสังคมวิทยา 2 กระแส คือ

1. การวิเคราะห์สื่อด้วยทฤษฎีสังคมวิทยากระแสหลัก (Mainstream Sociology) ได้แก่ ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ซึ่งเน้นการอธิบายว่าสังคมดำรงอยู่ได้อย่างไร
2. การวิเคราะห์สื่อด้วยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง อันเป็นแนวคิดด้านสังคมวิทยาที่เน้นการวิพากษ์วิจารณ์ระบบสังคมที่มีอยู่ (Critical Approach) และเน้นว่าจะเปลี่ยนแปลงสังคมได้อย่างไร

การวิเคราะห์สื่อด้วยทฤษฎีสังคมวิทยา (Sociological Analysis)

การวิเคราะห์สื่อสำหรับการศึกษาเรื่องภาพสะท้อนสตรีไทยนั้น สามารถศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์สื่อด้วยทฤษฎีสังคมวิทยา โดยมีประเด็นพิจารณาย่อยลงไปเป็น 2 แนวทางที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ศึกษาโดยใช้เกณฑ์เรื่องเพศ (sex/gender) อันเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์ (categories) ที่ใช้ในการแบ่งประเภทกลุ่มคนในทางสังคมวิทยา โดยไม่ได้หมายถึงเรื่องเพศที่ถูกกำหนดโดยสภาพทางชีวะเท่านั้น หากแต่หมายความถึงบทบาท หน้าที่และสิทธิของคนแต่ละเพศ ที่ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขของแต่ละสังคมในแต่ละยุคสมัย

มิติการศึกษาเรื่องเพศกับสื่อมวลชนในโลกตะวันตก มีอยู่ด้วยกัน 4 มิติ คือ

- การตรวจสอบภาพสะท้อนของสตรีในสื่อมวลชนว่าเป็นอย่างไร
- การสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง “เพศ” กับ “รายการ” ประเภทต่างๆ หรือการใช้สื่อประเภทต่างๆ ระหว่างเพศชายและหญิง เพื่อศึกษาว่าแบบแผนดังกล่าวมีผลต่อเรื่องบทบาทของหญิงชายในสังคมอย่างไร
- การศึกษาตัวแปรเรื่อง “เพศ” กับกลุ่มผู้ส่งสาร
- การที่สื่อมวลชนได้ฉกฉวยใช้ประโยชน์จากสตรีหรือไม่เคารพศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ของผู้หญิง

2. ศึกษาโดยใช้เกณฑ์การสรุปเหมารวม (Stereotype) ซึ่งเป็นเกณฑ์หนึ่งในกลุ่มของเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการเบี่ยงเบนจากสังคม การสรุปเหมารวม หมายถึง รูปแบบหนึ่งของทัศนคติที่คนกลุ่มหนึ่งมีภาพลักษณ์ของคนอีกกลุ่มหนึ่งอย่างเหมารวมๆ กัน ในทัศนะของนักสังคมวิทยา การสรุปเหมารวมไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบ ล้วนแต่เป็นอันตรายทั้งสิ้น เพราะเป็นทัศนคติที่เกิดมาจากอคติ และจะมีผลทำให้เราด่วนสรุปอะไรเร็วเกินไป สรุปอะไรเกินเลยจากข้อมูลที่มีอยู่ มองข้ามความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเอาความนึกคิดที่มีต่อกลุ่มมาประเมินค่าอย่างปราศจากการจำแนกแยกแยะ ซึ่งในสื่อมวลชนนั้นมีความสัมพันธ์กับการสรุปเหมารวมทั้งในด้านที่สื่อมวลชนเป็นกลไกการสร้างและการถ่ายทอดการสรุปเหมารวมต่างๆ อยู่ตลอดเวลา รวมถึงวิธีการนำเสนอที่สลายอคติแบบสรุปเหมารวมด้วยเช่นเดียวกัน

การวิเคราะห์สื่อด้วยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy Analysis)

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง มีอยู่ด้วยกัน 6 แนวคิด อันได้แก่ 1) วัตถุนิยม (Materialism) 2) จิตสำนึกที่ผิดพลาด/อุดมการณ์ (False consciousness/ideology)

3) การครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ (Hegemony) 4) ความขัดแย้งทางชนชั้น (Class Conflict) 5) ความแปลกแยก (Alienation) และ 6) สังคมบริโภคนิยม (Consumption Society)

ในการศึกษา ผู้วิจัยได้จำกัดกรอบการศึกษาไว้เพียง 2 แนวทาง คือ Materialism และ Consumption Society

Materialism “วัตถุนิยม” หมายถึง โลกและสังคมที่ดำรงอยู่นั้นมิได้เกิดจากเจตน์จำนงของมนุษย์คนใดคนหนึ่ง หากแต่สังคมและโลกจะดำเนินไปตามการจัดระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคมนั้น เช่น สังคมยุคทุนนิยม สังคมนิยม ฯลฯ นอกจากนี้ยังหมายถึง “จิตสำนึกของบุคคล” ว่าเกิดมาจากการดำรงอยู่ที่เป็นจริงของบุคคลนั้น เมื่อนำมาวิเคราะห์สื่อ จะพิจารณาว่าสื่ออยู่ในสังคมที่มีการจัดระบบเศรษฐกิจ/การเมืองแบบใด ใครเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการสื่อมวลชน สื่อได้สร้างสรรค์จิตสำนึกของประชาชนและวัฒนธรรมของประชาชนอย่างไรและมีความคิดอุดมการณ์ ค่านิยมอะไรบ้างที่ปรากฏในเนื้อหาของสื่อ

Consumption Society “สังคมบริโภคนิยม” เกิดจากการที่ทุนนิยมสมัยใหม่ต้องแก้ไขปัญหาว่าทำอย่างไรจึงจะกระตุ้นและเร่งให้มีการบริโภคให้มากและเร็วที่สุด หลังจากที่มีการผลิตได้พัฒนาถึงขั้นเกินกว่าความต้องการของบุคคล โดยมีเครื่องมือชิ้นสำคัญที่ช่วยกระตุ้นการบริโภค คือ การโฆษณา

Baudrillard (อ้างถึงใน ดร.กนกศักดิ์ แก้วเทพและปัทมวรรณ เนตรทุกกณะ, 2541) มีแนวคิดที่เห็นว่า สังคมทุนนิยมในปัจจุบัน เป็น “สังคมแห่งการบริโภค” (The Social of Consumption) และเป็นวัฒนธรรมใหม่ของการบริโภคในระบบทุนนิยม ซึ่ง “การบริโภคเชิงสัญลักษณ์” (Consumption of sign) ในเรื่องของสื่อ ศิลปะ แฟชั่น และเทคโนโลยี ที่ได้กลายมาเป็นรูปแบบที่สำคัญของกระบวนการทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) และการบริโภค (Consumption) เป็นตัวกำหนดหน้าที่ (Function) ที่สำคัญในชีวิตประจำวันแทนการผลิต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ภาพสะท้อนสตรีไทยที่ปรากฏในสื่อเว็ลด์ ไซด์ เร็บ” นี้เป็นงานวิจัยที่ค่อนข้างใหม่ ซึ่งยังไม่มีงานวิจัยด้วยแนวคิดนี้โดยตรงมาก่อน มีเพียงงานวิจัยประเด็นสตรีไทยในสื่อชนิดอื่นในอินเทอร์เน็ต ผู้วิจัยจึงนำงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตและงานวิจัยสื่อที่อิงกรอบแนวคิดสตรีศึกษา เพื่อการพัฒนาสตรีและการวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อเกี่ยวกับสตรี มาอ้างอิงประกอบ ดังต่อไปนี้

งานวิจัยเกี่ยวกับสตรีในอินเทอร์เน็ต

Busakorn Suriyasarn (1997) งานวิจัยเพียงชิ้นเดียวที่เกี่ยวข้องโดยตรงในประเด็นของสตรีไทยในสื่ออินเทอร์เน็ต เรื่อง “Cyberdiscourse on Thai Women on soc.culture.thai: a perspective on gender politics on the internet” ซึ่งมีแรงบันดาลใจจากการเฝ้าสังเกตการณ์รูปแบบและเนื้อหาของการสื่อสารโต้ตอบในกลุ่ม soc.culture.thai ซึ่งเป็นกระดานข่าวแสดงความคิดเห็นของผู้เข้ามาใช้อินเทอร์เน็ต และได้รวบรวมแนวคิดที่แตกต่างกัน 2 แนวทางในการศึกษาเรื่องของสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีต่อสตรี โดยแนวคิดแรก คือ ความเชื่อที่ว่า Computer Mediated Communication (CMC) เช่น อินเทอร์เน็ต มีแนวโน้มที่จะนำมาซึ่ง “สิทธิและความเสมอภาค” (egalitarian) จากคุณลักษณะของสื่อที่เป็นสื่อเปิดและกระจายตัวในชนหมู่มาก ในขณะที่อีกแนวทางหนึ่ง ยังมีความคิดเห็นที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดแรก เนื่องจากมีหลักฐานที่พิสูจน์ได้อย่างเด่นชัดว่ายังคงมีความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศปรากฏอยู่ในสื่อชนิดนี้ ซึ่งจากการค้นคว้า Busakorn สนับสนุนแนวคิดหลังที่ว่าอินเทอร์เน็ตยังคงเป็นสื่อที่ไม่สามารถกล่าวได้ว่าสร้างความเท่าเทียมระหว่างเพศ เนื่องจากพบว่าสื่อนี้ โดยเฉพาะใน soc.culture.thai newsgroup ถูกครอบครองพื้นที่โดยกลุ่มชายชาวต่างชาติที่ยังคงแสดงความคิดเห็นต่อสตรีไทยในเชิงลบ

งานวิจัยเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต

อรัญญา ม้าลายทอง (2539) มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของผู้ใช้ ลักษณะของการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับการยอมรับการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยศึกษาเฉพาะพนักงานในกลุ่มบริษัท ล็อกซเลีย์ จำกัด (มหาชน) จำนวน 400 คน พบว่า อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่ใช้การสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และความถี่ในการเข้ารับการสัมมนา อภิปรายหรืออบรมเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการยอมรับการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ในขณะที่เพศ ตำแหน่ง ลักษณะสายงานรวมถึงการเข้ารับหรือไม่เคยเข้ารับการสัมมนาไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่าความถี่ในการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายฯ มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

องอาจ ฤทธิทองพิทักษ์ (2539) ทำการศึกษา “พฤติกรรมการสื่อสารผ่านระบบเว็ลด์ไวด์เว็บของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร” ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษามหาวิทยาลัย 5 แห่ง พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้การสื่อสารผ่านระบบเว็ลด์ไวด์เว็บที่มหาวิทยาลัยโดยสนใจเปิดรับเนื้อหาประเภทบันเทิงมากที่สุด ซึ่งนักศึกษามักใช้ประโยชน์จากระบบเว็ลด์ไวด์เว็บ เพื่อพัฒนาตนเองในด้านวิชาการและทักษะการใช้งานของระบบ รวมถึงใช้ในการตอบสนองความต้องการด้านข่าวสารและการพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษาขององอาจพบว่าเพศ

อายุ และความเป็นเจ้าของเครื่องคอมพิวเตอร์ของนักศึกษา ทำให้มีความแตกต่างในเรื่อง พฤติกรรมการสื่อสารผ่านระบบเว็ลด์ไวด์เว็บอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่าเพศชายมี พฤติกรรมการสื่อสารผ่านระบบเว็ลด์ไวด์เว็บมากกว่าเพศหญิง ขณะที่นักศึกษาที่อายุน้อยมี พฤติกรรมการสื่อสารผ่านระบบฯ มากกว่านักศึกษาที่มีอายุมาก และผู้ที่เป็นเจ้าของเครื่อง คอมพิวเตอร์มีพฤติกรรมการสื่อสารผ่านระบบเว็ลด์ไวด์เว็บ มากกว่านักศึกษาที่ไม่เป็นเจ้าของ เครื่องคอมพิวเตอร์

ศุจิภา ดวงมณี (2539) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่าน World Wide Web ของสื่อมวลชนไทย พบว่าสื่อมวลชนไทยในปัจจุบันใช้ช่องทางเว็ลด์ ไวด์ เว็บ เพื่อ การส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กร และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับการสื่อสารข้อมูลไปใน ระดับโลก โดยรูปแบบของข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชนไทยที่ปรากฏบนเว็ลด์ ไวด์ เว็บ มีความ แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ โดยส่วนใหญ่มีรูปแบบที่เรียบง่าย เป็นตัวหนังสือ และมีภาพ ประกอบมากในสื่อประเภทนิตยสาร สำหรับสื่อประเภทวิทยุและโทรทัศน์มีการนำเสนอข้อมูลภาพ เคลื่อนไหวและเสียง ซึ่งในอนาคต สื่อมวลชนไทยมีแนวโน้มที่จะใช้เว็ลด์ ไวด์ เว็บ เป็นช่องทาง ในการเผยแพร่ข่าวสารมากขึ้น ในรูปแบบที่ทันสมัย และติดตามเทคโนโลยีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ก็คำนึงถึงความสะดวกของผู้ใช้งานเป็นหลัก

วุฒินันท์ สุวิมลพันธุ์ (2539) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการตระหนักรู้ และพฤติกรรมการรับ สื่อโฆษณาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของผู้ใช้บริการเครือข่ายฯ โดยศึกษาทั้งการใช้วิธีการวิจัย เชิงสำรวจและการสัมภาษณ์เจาะลึก พบว่า ผู้ใช้บริการเครือข่ายอินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่ทราบว่ามี การโฆษณาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและมีทัศนคติที่ดี ต่อการโฆษณาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้บริการเครือข่ายฯ ส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อตัวสินค้าที่โฆษณาและไม่โฆษณาผ่านเครือข่ายไม่ต่าง กัน มีผู้ใช้บริการจำนวนไม่มากนักที่สนใจชมโฆษณาแล้วมีความตั้งใจที่จะซื้อสินค้าอย่างจริงจัง แต่อย่างไรก็ตามมีผู้ใช้บริการเครือข่ายฯ บางส่วนนิยมสั่งสินค้าผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยมัก จะเป็นสินค้าประเภทโปรแกรมคอมพิวเตอร์ หรือสินค้าที่ไม่มีจำหน่ายในประเทศไทย การวิจัยนี้ ยังได้คาดการณ์แนวโน้มของการโฆษณาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยว่า น่าจะมีแนว โน้มในทางบวกและมีโอกาสที่จะเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมในอนาคต

อดิศักดิ์ อนันันัน (2540) วิเคราะห์สถานภาพของการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ผ่าน เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย พบว่า การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ตอยู่ใน ช่วงเริ่มต้น โดยมีหน่วยงานที่ใช้คือ องค์กรขนาดใหญ่ทั้งภาครัฐและเอกชนหรือบริษัทที่มีกลุ่มเป้าหมายระดับสากล และมีบริษัทต่างๆ เริ่มให้ความสนใจใช้มากขึ้น โดยมีศักยภาพในการขยายตัว อีกมากในอนาคต แต่ปัจจุบันยังมีข้อด้อยคือยังเป็นสื่อที่จำกัดกลุ่มเป้าหมายและไม่แพร่หลายใน สังคมไทย และสื่ออินเทอร์เน็ตยังไม่สามารถทดแทนสื่อหลักอื่นๆ ได้อย่างสมบูรณ์

สมคิด เลิศไพฑูริย์ประเสริฐ (2540) ศึกษาปัจจัยด้านโครงสร้างสังคมและทัศนคติของคนไทยที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของอินเทอร์เน็ต และศึกษาผลกระทบของอินเทอร์เน็ตที่มีต่อสังคมไทย พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีการตอบสนองที่เอื้ออำนวยต่อการเติบโตของอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยมากที่สุด เนื่องจากมีความจำเป็นที่จะสร้างความเท่าทันทางธุรกิจทั้งในและต่างประเทศ ส่วนปัจจัยด้านโครงสร้างสังคม วัฒนธรรมยังตอบสนองอินเทอร์เน็ตแบบ “ไฟไหม้ฟาง” ส่วนปัจจัยด้านโครงสร้างการเมืองการปกครองกลับเป็นปัจจัยที่ตอบสนองอินเทอร์เน็ตได้อย่างเชื่องช้าและเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของอินเทอร์เน็ตมากที่สุด

พรเพ็ญ พยัคฆากุล (2541) ศึกษาการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารขององค์กรพัฒนาเอกชนไทยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัยพบว่าเป้าหมายในการสื่อสารบนเว็ลด์ไวด์เว็บขององค์กรพัฒนาเอกชนแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ เป้าหมายในระดับของการเปลี่ยนแปลงทางความคิดมากที่สุด ในระดับต่อมาคือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ให้ผู้รับสารเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรที่มีลักษณะต่อเนื่อง และระดับการเปลี่ยนแปลงการกระทำมีจำนวนน้อยที่สุด โดยอาศัยกลยุทธ์ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร 3 กระบวนการ คือ กลยุทธ์การทำให้ผู้รับสารสนใจเข้ามายังเว็บไซต์ กลยุทธ์การทำให้ผู้รับสารสนใจสิ่งที่นำเสนออย่างต่อเนื่อง และกลยุทธ์การทำให้ผู้รับสารกลับเข้ามาชมซ้ำอีกในภายหลัง

สายชล บุรณกิจ (2541) ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของเว็บไซต์ไทยในกระบวนการประสานสังคม พบว่า เว็บไซต์ไทยมีรูปแบบและลักษณะเฉพาะ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นชุดข้อมูลเดิมที่ได้มีการเผยแพร่ทางสื่อปกติอยู่แล้ว นโยบายการคัดเลือกและกำหนดวาระเนื้อหาที่มีความแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของแต่ละองค์กร เว็บไซต์ไทยมีบทบาทในการเชื่อมโยงประสานสังคมด้วยการเสนอข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย มีการติดต่อสื่อสารสองทางแบบต่อเนื่องระหว่างผู้ใช้บริการกับ web master ทั้งยังก่อให้เกิดปรากฏการณ์ขยายฐานของสังคมด้วยการโฆษณาและประชาสัมพันธ์บนเว็บไซต์ ทำให้ฐานข้อมูลสมาชิกเพิ่มขึ้น การเชื่อมโยงข้อมูลแพร่กระจายออกไป ส่งผลด้านการตลาดให้เปิดกว้างกลายเป็นตลาดโลกาภิวัตน์ นอกจากนั้นยังมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีกด้วย

แม้ว่างานวิจัยเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตและเว็ลด์ ไวด์ เว็บจะเริ่มได้รับความนิยม แต่มีงานวิจัยเพียงบางส่วนที่ศึกษาถึงเทคโนโลยีและความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของเพศ เช่น งานของ Busakorn ที่ศึกษาถึงเรื่องการใช้ newsgroup ที่มีการครองครองพื้นที่การใช้งานโดยผู้ชาย ชาวต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ กรอบแนวคิดที่ Busakorn นำเสนอจะเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางศึกษาของผู้วิจัยงานของอรุณญาที่สำรวจจากกลุ่มพนักงานในองค์กรไม่ปรากฏว่ามีความแตกต่างระหว่างเพศในการรับเอาวาทกรรมนี้ ในขณะที่งานขององอาจกลับระบุถึงความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างเพศหญิงและเพศชาย น่าสนใจว่าการที่ผู้รับสารของสื่อเว็ลด์ ไวด์ เว็บที่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงนั้น มีผลต่อการกำหนดรูปแบบ เนื้อหาและทิศทางการนำเสนอของสื่อเว็ลด์ ไวด์ เว็บหรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้

วิจัยจะได้ทำการศึกษาจากกลุ่มผู้ส่งสารต่อไป สำหรับงานวิจัยของผู้วิจัยคนอื่นๆ ได้ให้แนวทางจากสภาพที่แท้จริงว่า ในปัจจุบันเว็ลด์ ไรต์ เว็บได้รับความนิยมเพียงใด และมีการใช้ประโยชน์อยู่ในรูปแบบและระดับใด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาขยายผลในการวิเคราะห์เนื้อหาของเว็ลด์ ไรต์ เว็บในงานวิจัยของผู้ศึกษาต่อไป

งานวิจัยด้านสตรีศึกษา

ศิริพร สะโครบานะ และมันทนา อิทินันท์ชัย (2528) ทำการวิจัยภาพลักษณ์ของสตรีในสื่อมวลชน พบว่า ในสื่อหนังสือพิมพ์ที่มีหน้าสตรี (ไทยรัฐและเดลินิวส์) ข่าวสตรีที่ได้รับ ความรุนแรงทางเพศจะปรากฏเป็นข่าวหน้าหนึ่งมากที่สุด ส่วนในหน้าสตรีซึ่งมีสตรีเป็นบรรณาธิการ จะนำเสนอข่าวสตรีในเชิงบวก แต่เนื้อหาในคอลัมน์ที่เกี่ยวกับสตรีจะแสดงให้เห็นถึง บทบาทดั้งเดิมของสตรี ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าของความเป็นหญิงพรหมจารีย์ หรือต้องเป็นหญิงที่มีความอดทน และคอยปรนนิบัติสามี ถึงแม้ว่าสามีจะมีผู้หญิงอื่นและปฏิบัติตนไม่ดีก็ตาม ซึ่งนับเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าของสตรี และยังทำให้สตรีจำนวนมากคิดว่า ตนเป็นเพศที่ด้อยกว่า

พนิต กุลศิริ (2538) ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษาบทบาทของ หนังสือพิมพ์รายวันต่อการพัฒนาสตรี" โดยการศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีในหนังสือพิมพ์รายวัน 8 ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน บ้านเมือง สยามรัฐ ดาวสยาม แนวหน้า มาตุภูมิ พบว่าหนังสือพิมพ์รายวันเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีในปริมาณที่น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ การเสนอเนื้อหาในเรื่องอื่นๆ โดยนำเสนอเนื้อหาด้านการมีส่วนร่วมในสังคมของผู้หญิงมากที่สุด เช่น การมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยม และบทบาทเกี่ยวกับสตรี การมีส่วนร่วมในศิลปวัฒนธรรมและศาสนา เป็นต้น รองลงมาเป็นเนื้อหาด้านคุณลักษณะส่วนตัวของผู้หญิง เช่น การดำเนินชีวิต การดูแลร่างกายและจิตใจ เป็นต้น เนื้อหาด้านที่นำเสนอที่น้อยที่สุดคือ เนื้อหาด้านชีวิตและครอบครัว เช่น การเลือกคู่ครอง การครองเรือน เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีจะถูกนำเสนอในหน้าสตรีมากที่สุด

รัชราพร นิรนาทรังสรรค์ (2529) ศึกษาบทบาทของสตรีในสื่อหนังสือพิมพ์ พบว่า ในหน้าแรกของหนังสือพิมพ์ เนื้อหาที่เป็นข่าวเรื่องผู้หญิงทั้งที่เป็นข่าวและภาพข่าวมีน้อยมาก โดยหนังสือพิมพ์ไทยรัฐจะนำเสนอในปริมาณที่สูงกว่าหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ แต่ข่าวและภาพส่วนใหญ่จะมีลักษณะก้าวร้าว และเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องอาชญากรรม โดยผู้หญิงที่ถูกนำเสนอในข่าวอาชญากรรมจะมีบทบาทเป็นผู้กระทำการและถูกกระทำการในตำนานร้ายแทบทั้งสิ้น สำหรับการถูกกระทำการในตำนานร้ายนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการถูกข่มขืนกระทำชำเราหรือถูกฆาตกรรม ดังนั้น ภาพลักษณ์และทัศนคติต่อผู้หญิงในหนังสือพิมพ์ที่สะท้อนให้ผู้อ่านเห็น จึงเป็นเรื่องในด้านลบที่มองผู้หญิงว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ เป็นเพียงเครื่องรองรับอารมณ์ของเพศชาย และยังมี

ความโง่เขลาโดยชาวชนชั้นกระทำซ้ำเราส่วนใหญ่ มักแสดงให้เห็นถึงการหลงเชื่อและถูกหลอกลวง โดยง่ายตายของผู้หญิง

ส่วนเนื้อหาที่นำเสนอในหน้าผู้หญิง เป็นเนื้อหาในด้านบวก แต่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นชาวสังคม และชาวชุมชน โดยเนื้อหาในบางประเภท เช่น การตอบปัญหาต่างๆ ได้สะท้อนภาพของผู้หญิงในลักษณะที่ไม่ดี โดยเฉพาะในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐซึ่งให้ความสำคัญกับเนื้อหาประเภทนี้ จะสะท้อนภาพของผู้หญิงว่าเป็นคนโง่เขลาเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม เนื้อหาต่างๆ ที่ประกอบปลุกย่อยในหน้าผู้หญิง ก็จำกัดขอบเขตของผู้หญิง ในส่วนของแม่บ้านงานเรือน การเสริมสวย แฟชั่นเครื่องแต่งกาย จนทำให้กลายเป็นภาพของผู้หญิงที่ติดอยู่ในความรู้สึกของผู้อ่าน

อุบลวรรณ ปิติพัฒนาไพจิตร (2529) ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของนิตยสารผู้หญิง ในการให้ความรู้เพื่อพัฒนาสตรี ผลการวิจัยพบว่าปริมาณความรู้เกี่ยวกับการเข้าใจและรู้จักวิถีชีวิต ของเพื่อนมนุษย์ เป็นเนื้อหาที่นิตยสารผู้หญิงนำเสนอมากที่สุด โดยสอดคล้องกับความต้องการ ของผู้อ่าน ส่วนบทบาทของนิตยสารผู้หญิงในการให้ความรู้เพื่อการพัฒนาสตรีนั้น เนื้อหาที่ นำเสนอมากที่สุดคือ เนื้อหาเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัวของผู้หญิง เช่น การดำเนินชีวิต การดูแล ร่างกายและจิตใจ และการมีส่วนร่วมในสังคม เช่น บทบาทในสังคม เป็นต้น

มยุรี คำรงค์เชื้อ (2530) ศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการพัฒนาสตรี พบว่า หน้า สตรีของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมุ่งหวังที่จะทำหน้าที่พัฒนาและยกระดับสถานภาพ และจิตสำนึกของ สตรี ด้วยการนำเสนอข่าวซึ่งเน้นหนักถึงภาพผู้หญิงในเชิงบวก แต่คอลัมน์ส่วนใหญ่กลับเน้นภาพ ลักษณะเดิมๆ ของผู้หญิง เช่น สอดรู้สอดเห็น ความเป็นกุลสตรี วัตถุทางเพศ เป็นต้น อย่างไรก็ตามไม่มีคอลัมน์ใดที่มุ่งปลูกจิตสำนึกของผู้หญิงโดยเฉพาะ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่มีอำนาจใน การกำหนดนโยบายในหน้าสตรีได้อย่างแท้จริง เพราะการลงคอลัมน์เก่าๆ ไว้กี้ด้วยเหตุผลทาง การตลาด ซึ่งแม้ว่าจะขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของนักข่าวหน้าสตรีก็ตาม ผลประโยชน์ทางธุรกิจ ของหนังสือพิมพ์ต้องมีความสำคัญกว่าเสมอ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าไทยรัฐยังไม่มียุทธศาสตร์ที่แน่ ชัดต่อการพัฒนาสตรี นอกจากยอมเปิดหน้าตามกระแสสิทธิสตรีที่กำลังแพร่หลายเท่านั้นเอง

นพรัตน์ วงศ์กลตุต (2531) ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงใน โฆษณาทางโทรทัศน์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้หญิงในโฆษณาทางโทรทัศน์จะถูกจำกัดให้แสดงบทบาทของผู้ หญิงสวยแต่ไร้อาชีพมากที่สุด รองลงมาได้แก่ บทบาทของแม่บ้าน หรือแม่ศรีเรือน บทผู้หญิง ทำงาน และบทบาทตามลำดับ จากภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่สวยแต่ไร้อาชีพ ซึ่งถูกนำเสนอ มากที่สุดนั้น สะท้อนให้เห็นถึงการสนับสนุนค่านิยมและความเชื่อที่ไม่ถูกต้องให้กับผู้หญิงว่า ความงามเป็นสิ่งจำเป็นที่สูงสุดในชีวิต และยังถือเป็นการลดคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้หญิงด้วย

อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี (2533) ศึกษาเกี่ยวกับการสะท้อนบทบาทและสถานภาพของสตรีไทยในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตทางนิตยสาร ผลการวิจัยพบว่า บทบาทและสถานภาพของสตรีไทยในครอบครัว สังคมและความรัก ในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 และช่วง พ.ศ. 2516 - 2530 แตกต่างกันตามการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองภายในประเทศ และอิทธิพลจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม สตรีไทยก็ยังคงรักษาบทบาทในครอบครัว พร้อมกับการมีบทบาทมากขึ้นในสังคม

ชนัญชี่ กาญจนอุไรโรจน์ (2537) ทำการศึกษาภาพลักษณ์สตรีในหนังสือพิมพ์รายวัน ในช่วงปี 2528 - 2537 เพื่อมุ่งศึกษาว่ามีการนำเสนอภาพลักษณ์สตรีในประเด็น รูปแบบ ทิศทาง บทบาท ปริมาณทลฐานะ และระดับของสตรีในลักษณะใดมากที่สุด รวมทั้งการเปรียบเทียบการนำเสนอภาพลักษณ์สตรีระหว่างหน้าหนึ่ง หน้าสตรีและหน้าอื่นๆ โดยเลือกศึกษาหนังสือพิมพ์ 6 ฉบับ คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ สยามรัฐ มติชน บ้านเมืองและแนวหน้า ผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยนำเสนอภาพลักษณ์สตรีในประเด็นเรื่องของสตรีกับความงามมากที่สุด ด้วยรูปแบบของภาพ มีทิศทางเป็นกลาง บทบาทที่ปรากฏเด่นชัดคือ หญิงยุคใหม่ในปริมาณทลฐานะ สตรีที่ได้รับการนำเสนอมากที่สุดคือสตรีระดับผู้นำ มีฐานะเป็นผู้กระทำ

ปัญจมา รักแตงาม (2538) ทำการวิเคราะห์รายการโทรทัศน์สำหรับสตรีในปี 2537 ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมของรายการโทรทัศน์สำหรับสตรีนำเสนอเนื้อหาที่สะท้อนบทบาทสตรีในภาพลักษณ์ใหม่มากกว่าบทบาทสตรีในภาพลักษณ์เดิมและบทบาทสตรีในภาพลักษณ์ผสม ส่วนการวิเคราะห์กลุ่มชนชั้นสตรีที่นำเสนอในรายการ พบว่า มีการนำเสนอกลุ่มสตรีชนชั้นกลางมากกว่ากลุ่มสตรีชนชั้นสูง และกลุ่มสตรีชนชั้นล่าง

ผลการวิจัยด้านการนำเสนอเนื้อหาเพื่อการพัฒนาสตรีในรายการโทรทัศน์ปรากฏว่า มีการนำเสนอเนื้อหาเพื่อการพัฒนาสตรีระดับโลกภายนอกมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ การพัฒนาระดับตนเอง และการพัฒนาระดับครอบครัว ผู้วิจัยพบว่าโดยสรุปรายการโทรทัศน์สำหรับสตรีปี 2537 ยังไม่มีส่วนช่วยในการสนับสนุนบทบาทที่เท่าเทียมระหว่างหญิงชายในทางที่ถูกต้องเท่าที่ควร ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้ผลิตรายการยึดถือทฤษฎีสตรีศึกษาแบบ System Approach

กาญจนา แก้วเทพ (2539) ได้ทำการวิจัยเพื่อสำรวจสถานภาพแห่งองค์ความรู้เรื่อง "สตรีกับสื่อมวลชนในประเทศไทย" ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2520 - 2535 ว่ามีความก้าวหน้าในระดับใด ผลการวิจัยพบว่า ตลอดระยะเวลา 15 ปีนี้ มีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสตรีและสื่อมวลชนอยู่ 89 ชิ้น งานศึกษาสตรีในฐานะผู้รับสารมีมากกว่าผู้ส่งสารถึง 4 เท่า ในเรื่องตัวสื่อ งานศึกษาเรื่องการใช้สื่อ นิตยสารของสตรีจะมีมากที่สุด และสื่อภาพยนตร์มีน้อยที่สุด สำหรับเนื้อหาสาระนั้น งานศึกษาเรื่องสถานภาพและบทบาทของสตรีในสื่อมีมากที่สุด เรื่องการเมืองและการพัฒนามีในระดับปานกลาง และเนื้อหาเรื่องสตรีกับเศรษฐกิจมีน้อยที่สุด

ถึงแม้ว่า ผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลเรื่องสตรีในฐานะผู้ส่งสาร ได้พบว่าจำนวนของสตรีทั้งในสถาบันการศึกษาและสถาบันวิชาชีพได้เพิ่มมากขึ้น แต่ทว่าโอกาสที่จะก้าวถึงตำแหน่งสูงสุดทางวิชาชีพยังมีน้อยอยู่เมื่อเทียบกับชาย

ในเรื่องประเภทของสื่อ งานศึกษาเรื่องสื่อสิ่งพิมพ์จะมีมากกว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ปัจจัยที่อธิบายก็คือ ความยากง่ายในการเก็บรวบรวมข้อมูล การขาดวิธีการศึกษาวิจัยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นระบบ และจำนวนบุคลากรที่ได้รับการฝึกฝนในการใช้วิธีการวิจัยบางสาขายังมีน้อยอยู่ สำหรับการเข้ามาใช้สื่อของสตรีนั้น พบว่าปัจจุบันสตรีไทยสามารถเข้าถึงและได้ใช้สื่อทุกประเภท หากทว่า การเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพของตัวสื่อในอันที่จะตอบสนองความต้องการของสตรียังมีน้อยอยู่

ในเรื่องเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับสตรีที่ปรากฏในสื่อ ปัจจัยที่อธิบายปริมาณมากน้อยของเนื้อหาแต่ละประเภท ได้แก่ การมีความสนใจที่ต่อเนื่องเฉพาะในประเด็นสตรีบางเรื่อง ที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การกำหนดบทบาทของผู้หญิงในสังคม อิทธิพลด้านแนวคิดของทฤษฎีด้านสื่อมวลชน กระแสหลักและบริบททางสังคมในแต่ละช่วงที่มีต่อเรื่องสตรี

สำหรับเรื่องพฤติกรรมผู้รับสารสตรีแม้จะมีปริมาณมากกว่าครึ่งหนึ่งของงานศึกษาทั้งหมด แต่ทว่าทิศทางการศึกษามีลักษณะเป็นแบบเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ คือ การศึกษาการเปิดรับสื่อประเภทต่างๆ และการศึกษาผลกระทบของสื่อ แนวทางการศึกษาที่ยังมีอยู่น้อยมาก คือ การศึกษาเรื่องการใช้และความพึงพอใจของผู้รับสารที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอย่างชัดเจน ในเรื่องความคิดเห็นและความต้องการของสตรีที่มีต่อสื่อมวลชน

การศึกษาภาพลักษณ์หรือภาพสะท้อนที่แสดงถึงบทบาทและสถานภาพของสตรีในสื่อต่างๆ ดังกล่าวเป็นกรอบและแนวทางสำหรับการริเริ่มศึกษาภาพสะท้อนของสตรีในสื่อเวลาดิจิทัล โดยตัวสื่อมีความแตกต่างทางด้านกายภาพอยู่ค่อนข้างมากกับสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีการศึกษากันอย่างแพร่หลาย ทว่าภาพผู้หญิงที่ปรากฏจะมีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันหรือไม่ เพียงไรเป็นประเด็นที่ควรค่าแก่การศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย